

Jan Hus

Doporučená délka lekce: 2x 45 min

Počet žáků: 30

Uspořádání třídy: samostatná práce a debata

Autor: Slavoj Tomeček

Návaznost lekce: Lekce je součástí širšího tématu role náboženství ve společnosti a úžeji pak podstaty a role křesťanství při formování dominantních evropských kulturních okruhů.

Použité metody: individuální práce s textem, skupinová reflexe odpovědní na otázky k jednotlivým textům

Výukové cíle lekce:

C1) Žák čte, interpretuje a srovnává vybrané texty

C2) Žák se kriticky zamýšlí nad nábožensko-ideologickými koncepty, jež slouží jako východiska politických akcí s často násilným charakterem.

C3) Žák rozpozná a kriticky zhodnotí ideologické manipulace s vybranými osobnostmi dějin, které se staly morálním vzorem a jsou dnes připomínány formou státem ustavených svátků.

Plnění očekávaného výstupu RVP G:

Dějepis

- objasní proces christianizace a její vliv na konstituování raně středověkých států v Evropě;
- vysvětlí podstatu vztahu mezi světskou a církevní mocí v západním i východním kulturním okruhu i projevy vlivu náboženství a církve ve středověké společnosti
- definuje proměny hospodářského a politického uspořádání středověké společnosti 5. – 15. století a jeho specifické projevy ve vybraných státních celcích
- charakterizuje základní rysy vývoje na našem území
- rozpozná nové filozofické a vědecké myšlenky, které byly zformulovány ve 14. – 17. století; zhodnotí jejich praktické dopady

Občanský a společenskovědní základ

- vyloží, jak člověk vnímá, prožívá a poznává skutečnost, sebe i druhé lidi a co může jeho vnímání a poznávání ovlivňovat
- objasní, proč a jak se lidé odlišují ve svých projevech chování, uvede příklady faktorů, které ovlivňují prožívání, chování a činnost člověka
- objasní, jaký význam má sociální kontrola ve skupině a ve větších sociálních celcích
- posoudí úlohu sociálních změn v individuálním i společenském vývoji, rozlišuje změny konstruktivní a destruktivní
- objasní podstatu a význam politického pluralismu pro život ve státě, uvede příklady politického extremismu a objasní, v čem spočívá nebezpečí ideologií
- ve svém jednání respektuje platné právní normy
- posuzuje lidské jednání z hlediska etických norem a svědomí jednotlivce, objasní dějinnou proměnlivost základních etických pojmů a norem
- rozlišuje významné náboženské systémy, identifikuje projevy náboženské a jiné nesnášenlivosti a rozezná projevy sektářského myšlení

Seznam materiálů:

- pracovní list s texty a otázkami

Zdroje a rozšiřující četba:

- Kolektiv Autorů, Jan Hus 600 let od smrti, Institut Václava Klause, Praha, 2015
- Kejř Jiří, Jan Hus známý i neznámý (Resumé knihy, která nebude napsána) Praha, Karolinum, 2013
- Bloom Paul Proč se nám líbí to co se nám líbí, Praha, Metafora, 2011
- Gelman Susan A. The Essential Child: Origins of Essentialism in Everyday Thought Oxford University Press, 2003
- Thomson, J. Anderson; Clare Aukofer. Why we believe in god (s): a concise guide to the science of faith, Pitchstone Publ, USA, 2011

Komentář k lekci:

Zabývat se osobou Jana Husa ve školním prostředí je věc velmi ošemetná. Z hlediska našeho konceptu výuky historie, opírajícího se o vědecké pojetí studia minulosti, jsou individuální biografie využitelné pouze pro účel ilustrace jistých obecnějších jevů nebo trendů. Je tady otázka k ilustraci jakého obecného jevu či jevů je možné využít osobu Jana Husa. V souvislosti s tím, co lze najít například ve skvělé knize Jiřího Kejře Jan Hus známý i neznámý by se nabízela možnost využít případ Jana Husa jako příklad náboženského (a možná obecně ideologického) fanatismu a prosazování nábožensko-politicko-ideologické koncepce, která se v mnoha směrech zásadně odchyľuje od běžných standardů každodenního života společnosti, v níž aktér prosazující tento koncept žije.

Jan Hus se však v našich dějinách stal jedním z nejčastěji využívaných/zneužívaných morálních symbolů spojených se stejně často využívaným/zneužívaným pojmem pravdy. Proto by měli žáci dostat prostor pro zamyšlení nad tím, jaká vlastně byla pravda kterou Jan Hus prosazoval. Většina žáků se nehlásí k a ani neprojektuje křesťanské náboženství, a proto jim například zázrak transsubstancie, který souvisí se svatým přijímáním a husitským symbolem kalicha, může připadat mírně řečeno přitažený za vlasy.

Zde se nabízí výborná šance seznámit žáky s nejnovějšími výzkumy z oblasti hned několika vědních disciplín, které odhalily esencialistickou podstatu našeho přirozeného vnímání světa. Skvělý přehled výsledků těchto výzkumů lze najít například v knize Susan Gelmanové The Essential Child. Výborná je také v češtině dostupná popularizační kniha Paula Blooma Proč se nám líbí to, co se nám líbí, kde je také velmi zajímavé zamyšlení nad eucharistií.

Další klíčovou myšlenkou a vlastně rozhodujícím důvodem Husova upálení je jeho hluboké přesvědčení o tom, že kněz nebo panovník, který žije ve smrtelném hříchu, není knězem ani panovníkem. Poté, co si projdou všechny ukázky v lekci, žáci sami docházejí k závěru, že pokud by kdokoliv z nás dnes vystupoval proti společenským autoritám stejným způsobem jako Jan Hus, dříve nebo později by skončil ve vězení (dnes již naštěstí neprojektujeme trest smrti).

Před realizací této výukové jednotky doporučuji věnovat několik hodin seznámení s vědeckým pohledem na fenomén náboženství. Nemám na mysli přehled faktografie o vnějších kulturně podmíněných projevech, ale o biopsychosociálních základech tohoto fenoménu.

Jako zdroj poznatků doporučuji některou z knih Pascala Boyera případně popularizační knihu Why we believe in god(s): a concise guide to the science of faith.

Struktura lekce

Evokace:

Zadání samostatné práce:

Napište, co víte o důvodech odsouzení Jana Husa k trestu smrti upálením.

Uvědomění si významu:

Žáci pracují samostatně, čtou postupně zadané texty a formulují odpovědi na zadané otázky, k textům a také na závěrečnou shrnující otázku.

Reflexe:

Prezentace výsledků práce s textem

Vybraní žáci prezentují své odpovědi na zadané otázky a ostatní spolužáci se k nim vyjadřují.

Debata

Téma debaty: Jan Hus byl k trestu smrti odsouzen oprávněně.

Žáci se rozdělí na skupiny po třech. Dva budou debatovat a jeden bude zapisovat argumenty. Losem si určí, zda budou obhajovat výchozí tvrzení, nebo argumentovat proti němu. Využívají přitom všeho, co získali z četby textů a následné prezentace výsledku této práce.

Vybraní zapisovatelé poté prezentují výsledky debaty.

Text 1: Husův životní zápas o pravdu, autor: Jiří Svoboda; režisér filmu Jan Hus

Otázky k textu:

1. Kterou základní otázku si autor tohoto úryvku pokládá?
2. Jakou na ni dává odpověď?
3. V čem je podle autora Husův případ aktuální dodnes?

Pravda jako životní postoj

Václav Havel na světovém sympóziu na římské lateránské universitě o Husovi řekl: „Pravda pro něj nebyla jen volně přenosnou informací, ale životním postojem, závazkem a nárokem. Tím se začala vlastně stávat rozhodující společenskou veličinou konkrétní a jedinečná lidská bytost a její nadčasově zakotvená odpovědnost. Tedy přesně to, co by měla ctít a oč by se měla opírat celá moderní civilizace, nechce-li dopadnout špatně...“

A kardinál Miloslav Vlk při téže příležitosti prohlásil: „Církev nemá strach z pravdy. Pravda osvobozuje a diskuse o Husovi je ekumenickou šancí a výzvou...“

Jak snadné je zacházet se slovy. Ale jakou pravdu měli Václav Havel a kardinál Vlk na mysli? Sdíleli Husovo učení, že kněz ve smrtelném hříchu není knězem z milosti boží? A nejen kněz, ani papež, ani král?

V myšlení některých katolíků jde přitom o jednu z velkých herezí, jež dodnes není Husovi odpuštěna. Kupř. PhDr. Radomír Malý, vyučující na Teologické fakultě Jihočeské university píše: „Hus... popíral legitimitu veřejné autority, když žije v těžkém hříchu. To bylo vtěleno do čtyř artikulů jako požadavek „veřejného trestání těžkých hříchů“. Kdybychom to měli vzít vážně, tak dnes by až na malé výjimky téměř všichni naši potentáti seděli v kriminále nebo byli veřejně bičováni na náměstích...“

Jak je to tedy s pravdou! Je legitimita současné veřejné autority až na malé výjimky založena na těžkém hříchu „našich potentátů“? Existuje pro současnou veřejnou autoritu jakýsi generální pardon, odvozený z církevní věrouky? Nebo si kupují odpustky?

Měl pravdu Jan Hus, když v dopise arcibiskupovi Zbyňkovi Zajícovi, jako by jasnozřivě předjímal vlastní osud, napsal: „Velmi často si opakuji, jak jste mi, otče, na začátku své arcibiskupské dráhy uložil, abych, jakmile bych spatřil nějakou vadu ve správě, ihned ji oznámil buď osobně, nebo ve vaší nepřítomnosti písemně. Onen příkaz nutí mne nyní k tomu, abych promluvil: Čím to je, že krvesmilní a všelijak hřešící duchovní beztrestně a bez nápravy svobodně si vykračují se vzpurnými šíjemi jako nezkracení býci a plemenní hřebci, avšak knězi pokorní, kteří vytrhávají trní hříchu a s láskou plní povinnosti vaší správy, nehoní se za lakotou, nýbrž zadarmo, pro Boha se věnují evangelizační práci, jsou žalářováni jako kacíři a strádají ve vyhnanství pro hlásání téhož evangelia...“

Nebo měli pravdu otcové kostnického koncilu, kteří se dekretem Haec Sancta vyhlásili svrchovanou autoritou nad vši církví a Husa odsoudili pro jeho učení jako arcikacíře?

Měl pravdu Hus, když se zpěchoval prodeji odpustků, jimiž měla být financována válka uraženého papeže proti jeho odpůrci, králi Ladislavu Neapolskému, a prohlašoval tuto praxi za dílo antikrista? Nebo si může věřící člověk koupit za peníze prominutí trestu za činy odporující etickým principům zákonů Božích? Tržní cena hříchu, zakotvená v odpustcích, nebyla ojedinělým církevním excesem, o více než sto let později tuto praxi ještě ostřeji, než Hus napadal Martin Luther.

Text 2: Jiří Kejř; Jan Hus známý, neznámý s. 51

Otázky k textu:

1. Kterou zásadu Hus před kostnickým koncilem hájil?
2. Proč byla tato zásada považována za zcela nepřijatelnou?

Z nejspornějších vět, které Hus zastával, je Viklefova zásada, že nikdo není světský pán, nikdo není prelát, nikdo není biskup, pokud je v hříchu smrtelném. Hus tento Viklefův článek hájil ve velké obraně Viklefových článků roku 1412 a setrval na jeho pravosti také později v Kostnici. ...Tím je ohrožen veškerý pořádek nejen v církvi, nýbrž i ve společnosti světské. Pařížský kancléř Gerson jej pokládal za tak nebezpečný a destruktivní, že v dopise arcibiskupu pražskému Konrádu z Vechty ze dne 24. září 1414 prohlásil, že je třeba tak zhoubné kacířství potlačit ne přesvědčováním, nýbrž ohněm a mečem.

S projednáváním zásady, že smrtelných hříchů odnímá nositelům pravomoci jejich oprávnění, došlo při kostnickém řízení k osudové epizodě. Když Hus hájil pravost zásady prohlásil nakonec, že ani král ve smrtelném hříchu není králem. Nevíme, zda byl k tomuto výroku vyprovokován nějakým záludným dotazem nebo zda v horlivosti své obrany jej vyslovil sám ze své vůle, ale právě v tom okamžiku nebyl král Zikmund přítomen a byl dodatečně zavolán, aby Husovo prohlášení slyšel. Hus je neváhal opakovat v králově přítomnosti. Zikmund na to odpověděl jen krátce: „Jene Huse, nikdo nežije bez hříchu.”

Text 3: Oběť nemusí být vždy lepší než ostatní, Ladislava Chateau, literární publicistka

Otázky k textu:

1. Jak autorka chápe a hodnotí rozsudek koncilu v Husově případu?
2. Pokuste se vlastními slovy objasnit, jak autorka vnímá působení a roli císaře Zikmunda v celém případě

Dalším bodem kostnického koncilu byla reforma církve a kacíři. Zikmund už dávno zastával názor, že církev by měla být podřízena světské moci, dokonce zakázal odvádět dávky papežské kurii. Ostře nesouhlasil s tím, že byl Hus zatčen a ocitl se tak v neblahém postavení. Cítil se za jeho situaci odpovědný, vždyť Husovi přece sám vystavil ochranný glejt. Snažil se mu pomoci, nechtěl žádného mučedníka. Vyjednával, kde se dalo. Jeho snahy ale selhaly, chtěl tedy, aby Hus přistoupil na kompromis, a to v bodě nejproblematičtější, což bylo učení o neplatnosti výkonu jak duchovní, tak světské autority, pokud její představitelé vedou hříšný život. Splnění tohoto požadavku by vedlo k rozpadu tehdejších nejvyšších institucí, v říši by vypukla anarchie, a rozpadnout by se mohl i stát. Za těchto okolností nejen ten středověký. To by si jistě ani dnes, ani tehdy nikdo nepřál.

Zikmund byl politik a realista, když prohlásil: Všichni žijeme v hříchu. A měl pravdu. Doufal, že se s Husem přece jen dohodne. Mýlil se. Hus byl hrdina, jaký nezná kompromis. Nepochybně byl člověkem silného já a lidé takto strukturovaní jsou schopni nést větší míru nebezpečí, dokonce riziko nejvyšší. Hus kázal apoštolskou chudobu, čistotu církve, vystupoval proti korupci a neoprávněným výhodám. Musel tedy nutně narazit, člověk je přece jen náchylný spíš ke hříchu. Často bývá méně morálním, než si myslí, ale jindy zase morálnějším, než si sám uvědomuje. Hus však požadoval, aby člověk byl stále hypermorální, zatímco lidská přirozenost je hříšná.

Zikmund měl ale také svoji představu o morálce a politické odpovědnosti. Věděl, že nesmí připustit rozvrat a chaos. Nechtěl ani, aby se koncil rozpadl, chtěl, aby dokončil, co už začal. Verdikt nad Husem nebyla justiční vražda, spíš rozhodnutí podle tehdy jedině možné interpretace dané situace, která surově přijala realitu a lidskost svázala s nelidskostí, a ta převládla.

Zikmund a Hus, dvě naprosto rozdílné osobnosti, museli řešit konflikt politiky a morálky, každý z nich ho řešil po svém. Zikmund lobbboval do posledního okamžiku za příznivější osud pro Husa. Jenže Hus byl zatvrzelý, zaujal postoj výjimečných jedinců, postoj světce, pro kterého není život ani štěstí důležité. Hus byl připravený se obětovat. Hrdinná smrt pro něj byla kategorie nadřazená životu, a proto dodnes tak silně působí na naši představivost.

Závěrečný úkol:

Na závěr, pokud chcete, zkuste z toho, co jste si přečetli v úryvcích a co víte i z jiných zdrojů formulovat vlastní názor na to, proč byl vlastně Jan Hus odsouzen k trestu smrti upálením.

Myslíte si, že pro nás může dnes být Jan Hus v něčem vzorem či inspirací?